

Kun 280 merkkiä ei riitä. Tausta-artikkeleita Twitter-keskusteluun

Samu Kurri

Aki Kangasharju,
Käännö. Suomen lamaantumisen ja uusi nousu,
Docendo Oy, 210 sivua

Aki Kangasharju on kirjoittanut yleistajuisen kirjan Suomen talouden pitkästä taantumasta ja tulevaisuuden talouspolitiikan haasteista. Pitkän taantumana – joka ei ollut riittävän mieto taantumaksi eikä riittävän syvä lamaksi – kuvauksessa Kangasharju käy läpi suhdannepolitiikan käsitteet ja perusteet. Poliittikasuosituksia taas tarjoavat kattavan katsauksen suomalaisen talouspolitiittiseen keskusteluun ja taloustieteen rooliin politiikan taustalla.

Kirjasta jää ensilukemalla ristiriitainen kuva. Se on yhdistelmä taloustieteen perusteita ja pamflettia, runsailla aikalaiskokemuksilla höystettynä. Kirja on sujuvasti kirjoitettu ja vetävästi otsikoitu, mutta ensilukeman perusteella mieleenpainuvien anti tuntuu olevan sana lamaantuma – taantumana ja laman välimuoto.

Ensivaikutelman jälkeen on kuitenkin tunnistettava, että kirja ei ole ollenkaan hassumpi. Jos twiitit ovat mikroblogeja, tämän kirjan kappaleet ovat niiden tausta-artikkeleita. Kangasharju avaa lukijalle tämän hetken talouspolitiikan perusteita ja perusteluja selkokielisesti ja ymmärrettävästi. Ihminen, joka tuhahtelee television vaaliväittelyiden talouskeskusteluille, saa niistä halutessaan paljon enemmän irti tämän kirjan avulla. Toisaalta ihminen, joka on aiemmin tyrmännyt Kangasharjun näkemykset hänen persoonansa ja työnantajansa perusteella, tekee niin todennäköisesti tämän kirjan luettuaankin.

Suomi on kansainvälisen taloushistorian valopilkkuja. Viimeisen 150 vuoden saavutukset ovat kuitenkin jääneet viimeisen kymme-

nen vuoden – talouden menetetyt vuosikymmenen – varjoon. Mitä finanssikriisin yhteydessä tapahtui ja miksi?

Maailmantalouden näkökulmasta finanssikriisin taustalla oli velkaantumisen pitkäaikainen kasvu ja sen purkautuminen. Erityisesti Yhdysvalloissa talous kasvoi vahvasti ja vakaasti 1980-luvun lopulta alkaen. Samalla myös reaalkorko päätyi laskevalle trendille. Nämä kaikki tekijät olivat omiaan kasvattamaan velkaantumista. Kangasharju viittaa Raghuram Rajanin kuuluisassa vuoden 2005 Jackson Holen puheessa esitettyyn huoleen asuntojen hintojen noususta. Puheen ydin oli kuitenkin kannusteissa: pankkiirien ja sijoittajien kannustimien vinoutumisessa. Lyhyen aikavälin kannusteet olivat ristiriidassa pitkän aikavälin tavoitteiden kanssa.

Suomen lamaantumisen syy oli vain osin finanssi- ja eurokriisissä. 1990-luvun lamassa kyntänyt pankkijärjestelmä selviytyi kriisistä hyvin. Kun maailmantalous lähti Yhdysvaltojen vetämänä jo vuoden 2009 puolivälissä nousuun, Suomi seurasi aluksi perässä. Eurokriisin myötä Suomi kuitenkin vaipui lamaan.

Kriisin myötä maailmantalouteen muodostui ylikapasiteettia ja yleinen epävarmuus kasvoi. Nämä romahduttivat Suomen perinteisen syömähampaan, investointitarviden viennin. Samanaikaisesti jäi kuitenkin huomaamatta Nokia-sektorin kokemus isku. iPhone teki selvää vanhentuneen teknologian puhelimista. Samalla iPad jyrkensi paperiteollisuuden rakenneongelmia. Meni pitkään, ennen kuin todella ymmärrettiin, että se seuraava puhelinmalli ei olekaan ratkaisu. Kyse ei ollutkaan suhdanteesta vaan rakenneongelmasta. Rakenneongelmaa pahensi vielä juuri kuilun reunalla tehty ylimitoitettu palkkakierros.

Kuten finanssikriisi ja sen syvyys, myös viime vuosien suhdannenousu yllätti voimakkuudellaan. Taloustieteen mallien avulla voidaan arvioida ihmisten ja yritysten käyttäytymistä. Ennustaminen on sen sijaan vaikeampaa. Tämän hetken hienostuneimmatkin ennustemallit ovat parhaimmillaan simuloinneissa: mitä tapahtuisi jos tekijää x muutettaisiin muiden asioiden pysyessä ennallaan? Elävissä elämässä odottamattomat sokit saavat kuitenkin talouden poikkeamaan ennusteuraltaan.

Taloustieteen ja ennustamisen roolia valottaa hyvin Fedin toiminta finanssikriisin yhteydessä. Sen rahapolitiikka ohjasi syvälinen tutkimus ja opetukset 1930-luvun laman yhteydessä tehdyistä suurista politiikkavirheistä. Tästä politiikkatoimia ohjaavasta tutkimustiedosta huolimatta Fedin rahapolitiikkakomitean jäsenten kriisinaikaiset talousennusteet olivat pahasti pielessä. Mutta aikaa myöten talous vaikuttaa käyttäytyneen ainakin suurin piirtein Fedin arvioimalla tavalla.

Suomen talouden viime vuosien nousulle on useita syitä. Keskuspankkien rahapoliittiset toimet ovat olleet tärkeitä niin kriisin syvimmässä vaiheissa kuin vielä tälläkin hetkellä. Maailmantalouden kasvu on ollut viime vuosina poikkeuksellisen laaja-alaista. Mutta myös kotimaassa harjoitettu talouspolitiikka on auttanut. Kilpailukykyyn syntynyt kuilua on kurottu umpeen poikkeuksellisten toimien, kuten kilpailukykysovimuksen, avulla. Lyhyellä aikavälillä kohtalokkailta politiikkavirheiltä on tällä kertaa vältytty.

Pidemmällä aikavälillä pelkkä palkkamalti ei kuitenkaan riitä. Lähtökohtaisesti pieni Suomi voi myydä tuotteitaan maailmanmarkkinoille lähes rajattomasti, jos kustannus- ja/tai reaalin kilpailukyky ovat kunnossa. Pelkän

hintakilpailukyvyyn varaan elintasoamme ei voi rakentaa. Äärimmäisenä esimerkkinä mikään (positiivinen) hinta ei olisi riittävän halpa Symbian-puhelinten kauppaamiseksi vuonna 2019.

Pitkällä aikavälillä tuottavuuden kasvu ei ole kaikki kaikessa, vaikka onkin melkein kaikki. Lamaantumisen aikana juuri kaikkein tuottavin osa taloutta kohtasi kaikkein suurimmat menetykset. Kriisin jälkeenkin Suomen viennin rakenne koostuu paljolti investointitarvoista. Maailman veto kohdistuu sen vuoksi tänne viiveellä, mikä tarkoittaa myös että nousukaudet uhkaavat jäädä tarpeettoman lyhyiksi. Mutta kuinka talouden rakenteita saisi muutettua nykyistä edullisimmiksi?

Kangasharjun ohjeet Suomen talouspoliittisille päättäjille ovat selkeät. Työllisyysastetta täytyy nostaa muun muassa sosiaaliturvajärjestelmää uudistamalla ja työmarkkinoiden joustoja lisäämällä. Tuottavuuden kasvua täytyy vauhdittaa esimerkiksi yritystukien innovaatiomyönteisellä uudistuksella. Valtion pitää panostaa sote-uudistukseen ja pitkän aikavälin kasvun välttämättömiin tekijöihin kuten koulutukseen. Kaupungistumista pitää edistää elinkeino- ja asuntopolitiikan uudistuksilla. Neuvot ovat tutun kuuloisia kaikille suomalaista talouskeskustelua seuranneille.

Kangasharju uskoo listansa toteuttamisen palauttavan Suomen AAA-statuksen jo seuraavan vaalikauden aikana. Se ei ole varmaankaan väärin sanottu. Toisaalta piru piilee yksityiskohdissa. Lähes jokaisen listan viiden kohdan huolellinen toteuttaminen voi viedä koko vaalikauden. Eikä ole aivan perusteetonta väittää, että AAA-luokituksen paluu on jo hiipinyt takaisin monien perusskenaarioon.

Tärkeimpien kannusteiden pitääkin olla miten suotuissaa perusuraa kyettäisiin jatkamaan sen jälkeenkin, kun väestörakenteen muutoksen

ja ikääntymisen vaikutukset alkavat koko painollaan, ja miten Suomi selviytyy seuraavasta (perusskenaarioon kuulumattomasta) suuremmasta talouskriisistä ilman uutta lamaantumista. Talouspoliittisen päätöksenteon ytimessä on lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteiden yhteensovittaminen. Parlamentaarisisa demokratioissa talouspolitiikan linja voidaan kuitenkin kiinnittää (rahopolitiikkaa lukuun ottamatta) vain yhden vaalikauden ajaksi.

Viime kädessä kyse on siitä, mikä on talouden ja politiikan suhde. Milloin politiikassa on kyse budjettirajoitteeseen sopeutumisesta, milloin pyrkimyksestä siirtää sitä ja milloin koko rajoitteen kiistämisestä? Tosielämässä budjettirajoitearvioihin sisältyy suuria epävarmuuksia, eikä siksi ole hedelmällistä kinastella vaikkapa kestävyysvajeen desimaaleista tai edes ensimmäisestä numerosta. On kuitenkin kiistämätöntä, että jonkinlainen budjettirajoite on aina olemassa. Maat jotka ovat talouspolitiikassaan sen tyystin sivuuttaneet, ovat joutuneet ennemmin tai myöhemmin suuriin ongelmiin.

Kaiken kaikkiaan Kangasharjun teos on tervetullut lisä suomenkieliseen taloutta ja sen lainalaisuuksia avaavaan yleistajuiseen kirjallisuuteen. Julkista keskustelua seuratessa tuntuu välillä siltä, että kaikki talouspolitiikka on Mauno Koiviston sanoin väärää politiikkaa. Talouspolitiikassa on kaksi osaa, talous ja politiikka. Taloustiede ei ole kovaa tiedettä, vaan siihen on sekoittunut paljon politiikkaa. Rehellisin ekonomistivastaus useimpiin talouspoliittisiin kysymyksiin onkin *”it depends”*. Tästä huolimatta Kangasharjun(kin) mielestä taloustieteilijöitä tarvitaan. Ilman ekonomisteja kaikki talousihmiset olisivat kirjanpitäjiä. Tällöin talouspolitiikkakin olisi pelkkää kamreeripolitiikkaa. Tässä Kangasharjun toteamuksessa on jotakin syvän ironista. □